

Lastige kinderen schreeuwen om aandacht

Professor David Rosenhan ontdekte in een ogenschijnlijk logisch experiment, dat het gedrag aan de buitenkant de mens verleidt om dat gedrag om te zetten in een hardnekkige conclusie. Rosenhan, zelf hoogleraar psychologie, verkleetde zich eind jaren zestig als zwerver, waste zich een paar dagen niet, liet zijn baard staan, noemde zichzelf David Lurie en liet zich door zijn vrouw afzetten bij een psychiatrische kliniek. Zijn 'probleem' was een verzonnen psychiatrisch beeld met stemmen in het hoofd. Hij werd op zijn verzoek opgenomen in de kliniek. Maar wat de dienstdoende psychiater niet wist, was dat David vanaf de eerste minuut na opname direct stopte met de symptomen te acteren. Hij deed weer normaal, om te ontdekken wat er zou gebeuren. Helaas bleek het moment van opname hardnekkiger qua beeld dan het gedrag daarna. David bleef in de ogen van de kliniek 'ziek'. Grappig gegeven: de andere patiënten hadden David wel snel door.

Een mooie anekdote over een experiment rondom gedrag. Een anekdote ook die het onderwijs ter harte zou kunnen nemen. Net als de kliniek van David deed, zijn we in het onderwijs geneigd om ons op de zichtbare informatie te focussen. Zodra we die focus gemaakt hebben, houden we vast aan het beeld dat we zelf gecreëerd hebben. Een mooie zin die dat samenvat: we zien de dingen niet zoals ze zijn, we zien ze zoals wij zijn. Op zich is dat 'normaal', omdat we in de ontmoeting met de ander geneigd zijn gebruik te maken van de beschikbare informatie. Daar maken we een werkelijkheid van. Die informatie proberen we vervolgens te objectiveren. We labelen en categoriseren gedrag, waarmee we de leerling niet meer als subject ontmoeten, maar als object. In het geval van David: hij kwam binnen als subject, als mens met een eigen werkelijkheid. Als subject verleidde hij de kliniek om hem tot object te maken. Zie mij niet zoals ik ben, maar zie mij zoals ik doe alsof ik ben. David deed dat om iets te onderzoeken, maar leerlingen (en ook docenten) doen dat soms ook omdat het risico om te laten zien wie je werkelijk bent soms te groot gevonden wordt. Voorbeeld: Ik doe brutaal (maar ik ben verdrietig vanwege de scheiding van mijn ouders). Of: ik doe pesterig (maar ik ben een kind dat thuis geslagen wordt).

De geprotocolleerde maatschappij

In de klas worden we voortdurend verleid om de leerling als object te ontmoeten. De maatschappij is daarin richtinggevend. Het onderwijs wordt gedwongen tot protocollen, analyses, metingen, beoordelingen en procesbewaking. Dat zijn stuk voor stuk modelleringen die oproepen om de ander als object te ontmoeten. Dat begint al op de kleuterschool. We observeren kinderen en bekijken welk kind gek doet. In vergaderingen bepalen we dan wat de naam van die gekte zou kunnen zijn. Een kind knipt te laat (of te vroeg), praat nog niet duidelijk, maakt moeilijk contact, is wel erg slim voor zijn leeftijd, of ligt juist opvallend achter. Overigens zou Albert Einstein ook pas voor het eerst gepraat hebben toen hij vier jaar was. De categorisering gaat door tot en met groep 8, met als absolute hoogtepunt de CITO-toets. Die meting wordt mede ingezet om te bepalen in welke objectgroepen de kinderen thuishoren. De een is een duidelijke vwo-leerling, de ander is beter af op kader, weer een ander moet 'zo snel mogelijk iets met zijn handen doen' en een

enkeling wordt naar het speciaal onderwijs verwezen. Want het gaat verder. Zo hebben we ook lijsten met kinderen die een rugzakje hebben, kinderen met een achterstand of leerprobleem en kinderen 'die je vooral goed in de gaten moet houden'. We hebben boeken waarin al die problemen duidelijk omschreven worden, boeken ook die de professional helpen om er mee om te gaan. Ik ben daar niet op tegen, integendeel. Er moet gekeken worden naar wat we weten van kinderen en wat we met dit weten kunnen doen. We moeten kaders maken, waarin we de ander als object ontmoeten. Waar mijn zorg over gaat, is dat we het weten belangrijker maken dan het niet weten. Dat we de ander vanuit ons weten als object behandelen, als kind waarvan wij weten wat hij heeft en wat hij nodig heeft. In dat weten maken we een grote communicatiefout. We vergeten namelijk het weten van het object zelf.

De leerling als object

Martin Buber schreef in de jaren twintig een boek 'Ich un Du'. Daarin onderscheidde hij twee manieren om in relatie te staan met de ander. Je kunt de ander ontmoeten als object (Buber noemde dat IK-HET), maar ook als subject (dat noemde Buber IK-GIJ). Je kunt de ander ontmoeten vanuit je eigen beeld van die ander (jij doet druk, want je hebt adhd), en bent geneigd dat beeld ook in je eigen voordeel te gebruiken (als jij niet druk doet, bijvoorbeeld door op tijd je pillen in te nemen, heb ik niet zo'n onrust in de klas). In deze ontmoeting zet je je eigen verlangens in feite boven de mogelijke verborgen noden, verlangens of werkelijkheid van de ander. Dat kan dezelfde werkelijkheid zijn, maar evengoed een nieuwe werkelijkheid die je als leerkracht niet te zien krijgt (ik doe druk, want dan hoef ik niet te piekeren over mijn zieke moeder). Omdat je de leerling als object ontmoet, is de kans niet zo groot dat de leerling zijn eigen verlangens, behoeften en levensnood bij je zal uiten. Bij de relatie IK-HET vind en verlang je dus iets van de ander, zonder erbij stil te staan dat de ander ook iets vindt en verlangt.

De leerling als subject

Een andere manier van communiceren met de ander, Buber noemde dat IK-GIJ, is gebaseerd op het kijken naar de ander als een subject, als een persoon met eigen noden en behoeften. In die ontmoeting worden we nieuwsgierig naar het weten van die ander. We zijn nieuwsgierig naar de verlangens en noden van die ander. Je denkt dan: 'Jij doet zo, maar ik ben in het hier en nu nieuwsgierig naar wie jij ook bent.' De leerling als subject ontmoeten lukt in veel gevallen prima. Want als leerlingen het goed doen, als ze aardig zijn, als ze opletten, als ze nieuwsgierig zijn naar wie jij bent, als ze dus doen wat we wensen, dan zijn we van nature geneigd de ander positief te benaderen. We ontmoeten de ander dan als subject, als iemand met behoeften die er voor jou toe doen. De leerling doet hetzelfde met jou, hij benadert jou ook als subject. De relatie is dan okay omdat beide subjecten het veilig ervaren om elkaar te vertellen over wat gewenst en wat niet gewenst is. Er is sprake van een balans, van een rechtvaardige relatie tussen twee ikken. Het in stand houden van de subject-subject-relatie wordt complex als het gaat om de leerlingen uit de kop van dit artikel: de leerlingen met lastig gedrag. Deze groep leerlingen maakt buitenstanders, lees

leerkrachten, namelijk tot object. De leerkracht is dan iemand waarmee de dialoog niet wordt aangegaan, niet omdat de leerling dat niet wil, maar veel meer omdat de leerling vreest voor de openbaring van informatie. De leerling ziet de leerkracht dan als een persoon waar het niet veilig is om je noden te vertellen en dus wordt de leerkracht tot object gemaakt: een mens waar je de dialoog niet mee aan kunt of wilt gaan. Zoals professor Rosenhan in 1968 deed. Hij maakte van de psychiater een object, een persoon waarvan hij wilde aantonen dat hij het verkeerd zou gaan zien. Hij deed wat hij deed omdat hij er niet op vertrouwde dat de kliniek hem als subject zou ontmoeten. Lastige kinderen doen ook de hele dag hun best om jou 'verkeerde' dingen te laten zien. Ze trachten de werkelijkheid te verdoezelen, omdat er angst is voor een werkelijk ontmoeting. Wat zijn de risico's van spreken over de mishandeling van vader? En wellicht een nog veel grotere reden om de mentor tot object te maken: maakt de mentor mijn vader na de openbaring tot object? Zegt mijn mentor dan: jouw vader is een monsterlijke man! Kortom: als het ingewikkeld wordt in de relatie tussen mensen, is het logisch om de ander tot object te maken, of Buberiaans gezegd, om de ander tot HET te maken in plaats van GIJ.

Dialogo

Leerlingen zouden er enorm veel aan hebben als mentoren de bereidheid hebben om ook als het moeilijk wordt de leerling als subject te ontmoeten. Als een kind met een levensverhaal. Die ontmoeting kan alleen plaatsvinden in het hier en nu. Dat betekent dat je het gedrag dat lastig is voor jou of voor de leerling zelf, niet probeert te analyseren, maar dat je de ander als een uniek wezen ontmoet, als een mens die zijn eigen verhalen heeft, als een mens waar je iets van kunt leren, als een mens die uniek is, als een mens die okay is, als een mens die er (ondanks alles) toe doet voor jou. Als een mens die schreeuwt om aandacht, niet als een mens die schreeuwt om te beschadigen. Daarmee wordt niet het gedrag het belangrijkste dat besproken moet worden, maar de ontmoeting met het gevoel, het verdriet, de boosheid en de pijn. David wordt dan niet de psychiatrische patiënt die opgesloten moet worden, maar de professor die iets belangrijks wilde vertellen. David helpt ons dan te kijken waar we blind zijn. David wordt dan, met dank aan de ander, een beetje meer David. De ontmoeting met je leerlingen als subject heeft hetzelfde effect: je maakt je leerlingen in de ontmoeting met jou een beetje meer zichzelf. En dat is in de kern onze belangrijkste opdracht. Want als leerlingen zichzelf durven en mogen zijn, omdat jij geïnteresseerd bent in hun verhalen, zullen ze vooral leren dat nieuwsgierigheid een belangrijk talent is.

Kader

Recept voor de subject-subject-relatie (IK-GIJ)

- 1 Wees beschikbaar, passend binnen je (on)mogelijkheden
- 2 Wis zoveel als lukt je vooronderstellingen van je netvlies en besef dat er altijd vooronderstellingen van invloed zijn
- 3 Wees nieuwsgierig naar de werkelijkheid van de leerling
- 4 Check je hypothese vragenderwijs i.p.v. stellerderwijs

- 5 Voeg aan je hypothesen de informatie toe die de leerling ter beschikking stelt
- 6 Creëer aan de hand van de dialoog nieuwe hypothesen